

Documente de la D.J.A.N. Galați despre refugiații din Transilvania de Nord stabiliți în anii 1940-1944 în județele Covurlui și Tecuci

Cuvinte cheie: refugiați, Transilvania de Nord, 1940-1944, jud. Covurlui și Tecuci

Mots-clés: réfugiés, Nord de la Transylvanie, 1940-1944, Departements de Covurlui et Tecuci

Résumé

Les gens réfugiés de la Transylvanie de Nord ont été présents dans les départements de Covurlui et de Tecuci, dans le sud –est de la Roumanie, en permanence dans les années 1940-1944. Des documents de les fonds archivistiques administratifs conservés dans la Direction Departamentale des Archives Nationales de Galatz ont des nombreux informations sur le nombre, leurs état civile, matériel et sociale, leurs occupations et professions, la répartition géographique dans les villes et dans les villages, d'ou sont venues et ou sont établis. L'auteur presente aussi les catégories spécifiques des documents qui se réfère à réfugiés et expose qulque 'uns sur les atrocités hongrois contre la population roumaine.

Refugiații din Transilvania de Nord, cedată de România Ungariei în urma Dictatului de la Viena din 30 august 1944, au avut o prezență permanentă și în sud-estul țării, în județele Covurlui și Tecuci, pe întreaga durată a participării României la cel de-al doilea război mondial.

Deși mai puțin numeroși, decât refugiații din Basarabia – teritoriul cedat U.R.S.S., aflat în imediata vecinătate a celor două județe menționate – transilvănenii refugiați din calea ocupației maghiare, de stări sociale (funcționari de stat, intelectuali, muncitori sau țărani) și vârste diferite, s-au încadrat temporar în societatea locală. Ei au constituit obiectul preocupării permanente a autorităților locale și, în consecință, prezența lor a fost consemnată în documente oficiale, aflate acum în păstrarea Direcției Județene Galați a Arhivelor Naționale.

În mod firesc, atenția autorităților s-a îndreptat prioritar asupra funcționarilor de stat refugiați, cărora trebuia să li se asigure, lor și familiilor, întreținerea, în principal prin încadrarea în servicii.

Conform datelor furnizate Prefecturii județului Covurlui de Chestura Poliției municipiului Galați și preturile plășilor, la sfârșitul lunii septembrie 1940, în capitala județului erau deja înregistrați patru funcționari refugiați, cu familiile lor și alți șapte în mediul rural. Dintre aceștia din urmă, patru erau stabiliți în plasa I.G. Duca, situația lor, la data de 23 septembrie fiind următoarea:

- Bobeică Mitache, refugiat din județul Satu Mare, de profesie brigadier silvic, cu soția și trei copii, plasat provizoriu în serviciu la Ocolul Silvic din comuna de reședință a plășii;

- Carp Vasile, din județul Maramureș, învățător, stabilit cu soția și cei doi copii în comuna Smulți, neplăsat în serviciu;

- Roman Elena și Dinu Vasilica, din județul Ciuc, învățătoare, necăsătorite, stabilite în comuna Vârlezi, neplăstate în serviciu¹.

Numărul funcționarilor refugiați, stabiliți în Galați a sport în perioada imediat următoare. Astfel, la 25 octombrie 1940 se prezentaseră la Primăria municipiului Galați, spre a-și lua posturile în primire un număr de nouă funcționari: Mandel Liviu, inginer constructor, de la Prefectura județului Satu Mare, Bențe Ioan, taxator, Dugheu Maria, stagiară, Popa Pavel, agent fiscal, Mocanu Vasile, cântăritor public, toți de la Primăria Oradea, Ștefan Ioan, agent fiscal și Fleacă Vasile, om de serviciu, ambii de la Primăria Cluj, Țenț Florian, taxator, de la Primăria Salonta și Ciorzan Gheorghe, desenator, de la Primăria Satu Mare².

Această situație nu a rămas neschimbată, chiar pe termen scurt. În ianuarie 1941, Bențe Ion și soția sa Maria, tot funcționară, sunt transferați la Primăria Arad și pe statul de plată al Primăriei Galați, pe aceeași lună apar nume noi: Braban Paul, om de serviciu și Dale Atanase, magaziner, ambii de la Primăria Baia Mare, Banciu Teodor, taxator, de la Primăria Salonta și Buzea Tiberiu, contabil principal, de la Primăria Cluj³.

Viața refugiaților, cu toată asistența și sprijinul acordat de stat, nu era desigur ușoară, aceștia confruntându-se cu tot felul de lipsuri și greutăți.

Câteva exemple, în acest sens:

La 26 aprilie 1941, Prefectura județului Covurlui solicită Primăriei Galați acordarea unui ajutor bănesc refugiatei Mirvald Wilhelmina, deoarece soțul acesteia era bolnav de tuberculoză și avea doi copii la școala secundară, care aveau nevoie de uniforme⁴.

Dale Atanase, refugiat de la Oradea, încadrat ca om de serviciu la Primăria Galați, cumulând și funcția de paznic de noapte la Liceul de Fete „M. Kogălniceanu” se adresa astfel, la 5 august 1941 către primarul municipiului: „M-am îmbolnăvit deoarece am făcut serviciul zi și noapte consecutiv; sunt om sărac, refugiat cu familie grea și cu salariul de 2400 lei nu pot face față cheltuielilor, mai și a-mi îngriji de sănătate”.

Pe contrapagina cererii referatul șefului Serviciului Arhitectură consemnează faptul că cererea este îndreptățită deoarece „A fost de un real folos la lucrările de amenajare și renovarea localului Primăriei. A îndeplinit funcția de magaziner și paznic de zi și de noapte, contribuind astfel la o reală economie a cheltuielilor pe care ar fi trebuit să le facă dacă serviciile sale ne-ar fi lipsit”.

Pe aceeași contrapagină, medicul comunei certifică faptul că suferă de miocardită cronică și reumatism cronic generalizat⁵.

Breban Paul, refugiat din Baia Mare, încadrat ca agent de încasări la Primăria Galați solicită, la 18 august 1941, „un mic ajutor bănesc... pentru a-mi putea cumpăra un costum de haine și încălțăminte, căci de acasă abia am putut scăpa cu hainele de pe mine, fiind și cu familia și cu alte greutăți”. I s-a acordat un ajutor de 1500 lei⁶.

Problemele refugiaților nu se rezumau însă numai la cele de ordin material.

La 12 octombrie 1942, frații Elena Gheorghe, Neculai Munteanu și Maria Ghelase stabiliți în Galați, str. Democrației nr. 30, se adresau astfel prefectului județului Covurlui:

„Cu onoare vă rugăm să binevoiți a interveni către locul în drept spre a se aproba repatrierea părinților noștri Maria și Neculai Munteanu, români etnici din comuna Mărtănuș, județul Trei Scaune, care au fost nevoiți în 1940 a rămâne pe loc, la gospodăria lor, fără a putea să se refugieze imediat cu noi, toți copiii. Menționăm că părinții noștri au aici peste 300 de oi, din creșterea cărora pot trăi în mod mulțumitor.

Din informațiile ce le avem, bătrânii noștri au multe suferințe acolo, singuri și atât

de îndepărtați de restul familiei și de Țara Românească și am fi prea fericiți dacă prin înalta dv. intervenție s-ar face posibilă repatrierea lor în acest oraș. Menționăm că sunt în etate de peste 70 de ani”⁷.

O problemă cu totul diferită avea tânărul Drăgoi Ioan, originar din aceeași comună Mărtănuș, născut la 15 noiembrie 1917 și domiciliat în Galați, str. Spătar nr. 16, care, la 20 noiembrie 1942 se adresa prefectului județului Covurlui, cu rugămintea de a i se elibera carnet de refugiat. „Ca unul repatriat din teritoriul cedat Ungariei, deoarece la cedarea Ardealului de către România Ungariei, eu am fost ocupat de ei unde, chiar după ocuparea mea de ei, am și fost concentrat într-un batalion de artilerie motorizată și m-au ținut de atunci și până la data de 3 aprilie 1942, când mi-au dat drumul în permisie de 10 zile și la terminarea acestei permisii, în loc să mă duc înapoi la ei, am fugit dincoace la noi, românii, unde am fost trimis la Curtea Marțială din București pentru cercetări și apoi pus în libertate, iar în prezent sunt în acest oraș, fără nici un fel de act de identitate asupra mea”⁸.

Date personale interesante despre refugiații din Transilvania de Nord, stabiliți în județul Covurlui se găsesc în „Tablourile întocmite conform cu dispozițiile art.4 din Legea nr. 534/1942, publicată în Monitorul Oficial nr. 169 din 23 iulie 1942, cuprinzând numele cetățenilor români înscrisi în registrele de naționalitate ale comunelor din Transilvania de Nord, și Dobrogea de Sud, care nu pot face dovada naționalității cu certificat de naționalitate”, documente aflate în fondul arhivistic al Prefecturii județului Covurlui.

Astfel, spre exemplu, despre refugiatul Ioan I. Cărăuș se menționează următoarele în acest tabel: este născut la 21 ianuarie 1891 în comuna Brețcu, județul Trei Scaune, domiciliată în comuna Tg.Bujor, profesia cioban, soția Maria Cărăuș, agricultoare, născută la Brețcu în decembrie 1903, are cinci copii – Maria Sofrone, născută la 19.09.1921, Ana Cărăuș, 12.10.1923, Elena Cărăuș, 20.10.1925, Ioan Cărăuș, 21.07.1928 și Reveca Cărăuș, 9.02.1935, toți în comuna Brețcu, la recensământul din 1930 toți membrii familiei erau domiciliați în Brețcu⁹.

Conform raportului Prefecturii județului Covurlui din 17 august 1942 către Subinspectorul de Stat al României, Colonizării și

Inventarului, situația numerică a refugiaților transilvăneni din acest județ era următoarea:

- intabulați în acest județ un număr de 131 refugiați capi de familie cu 72 alți membri;
- înscriși în alte localități ale țării, dar care locuiesc în municipiul Galați, 101 capi de familie cu 218 alți membri;
- în total, în județul Covurlui și municipiul Galați 232 capi de familie cu alți 218 membri;
- total general 450 refugiați¹⁰.

În decada 1-10 octombrie 1943 s-a efectuat un recensământ al refugiaților din Transilvania de Nord, aflați în municipiul Galați, ale cărui rezultate s-au consemnat într-un tabel cu următoarea rubrică: nr.curent, locul nașterii (județ, comună), vârsta, starea civilă, numărul de copii, originea etnică (română la toți), ocupația înainte de refugiere, ocupația actuală, data refugierii, locul de unde s-a refugiat, nr. carnet de refugiat, de cine a fost eliberat, adresa actuală (stradă, număr).

Iată și un exemplu: la nr.curent 56 din tabel figurează Stratulat Constantin, născut în comuna Mărtănuș, județul Trei Scaune, vârsta 59 ani, căsătorit, 9 copii, origine etnică română, ocupația în trecut și prezent econom de oi, data refugierii 16.09.1940, nr. carnet 44, eliberat de Primăria Galați, domiciliul actual comuna Smârdan.

Tabelul cuprinde un număr total de 237 refugiați adulți, cu 160 de copii, proveniți din 12 județe din Transilvania de Nord (Cluj, Someș, Trei Scaune, Bihor, Mureș, Turda, Ciuc, Satu Mare, Năsăud, Sălaj, Sighet și Maramureș)¹¹.

Trebuie menționat faptul că, în întreaga perioadă 1940-1944, a existat o destul de mare mobilitate a refugiaților din Transilvania de Nord pe teritoriul României, fenomen prezent și pe teritoriul județului Covurlui. Spre exemplu, în luna ianuarie 1944, au sosit în județ cinci capi de familie din alte părți ale țării, refugiați inițial din comune din județele Mureș, Sălaj, Trei Scaune și Satu Mare¹².

După reintegrarea Transilvaniei de Nord la România, este posibil că majoritatea refugiaților, stabiliți temporar în județul Covurlui, s-au reîntors în locurile natale.

O dovadă în acest sens o constituie raportul Prefecturii județului Covurlui către Ministerul Afacerilor Interne din 14 septembrie 1940 referitor la locurile de muncă unde doresc a fi repartizați, după recucerirea Tran-

silvaniei de Nord, funcționarii refugiați, aflați în Galați și în județ la data raportului¹³.

Din cei 10 funcționari care au fost consultați și și-au manifestat dorințele – unii dintre ei ocupând posturi importante, ca Hodârână Septimiu, secretar general al Primăriei municipiului Galați sau Sima Valentin, pretorul plășii Berești – cu toții au optat pentru întoarcerea în Transilvania de Nord¹⁴.

Spre deosebire de Covurlui, unde majoritatea refugiaților se stabilise în mediul urban, în municipiul Galați, în județul Tecuci, cea mai mare parte a refugiaților a optat pentru mediul rural.

Se pot stabili cifrele pentru anul 1942; s-au completat, pentru refugiații din Transilvania de Nord, două tipuri de fișe, astfel:

- 98 de fișe alfabetice, pe formulare ale Prefecturii județului Tecuci¹⁵;
- 103 de fișe pe formulare ale Comisariatului General al Refugiaților din nordul Transilvaniei din cadrul Subsecretariatului de Stat al României, Colonizării și Inventarului¹⁶.

Trebuie subliniat faptul că ambele rânduri de fișe se completau pe numele **capului de familie**, în cadrul fișelor figurând și soțiile și copiii, astfel că numărul total al refugiaților era mult mai mare decât numărul fișelor.

Spre exemplu, în fișa cu nr. 84 a Comisariatului General al Refugiaților din Transilvania de Nord, completată la data de 28 august 1942, figurează înscris refugiatul Tătaru Constantin, în vârstă de 51 de ani, naționalitatea român, starea civilă căsătorit, religia ortodoxă, de profesie baci, refugiat din comuna Poiana Sărată, județul Trei Scaune; în fișă mai sunt înscriși și soția sa Elisabeta, 36 de ani, casnică și cei șase copii: Ion, 15 ani, Constantin 11 ani, Domnica 7 ani, Pavel 5 ani, Petrea 3 ani, toți născuți în comuna Nârtești, județul Tecuci, unde se stabilise familia Tătaru. În fișă se mai menționau: situația economică: „rea”, „averea rămasă în Ungaria: casă, 9 ha. pădure, 3,50 ha. fâneață, 2 ha. grădină”, ajutoare primite, respectiv 1300 lei în 1940 și faptul că, capul familiei este plasat în muncă¹⁷.

Conform tabelelor nominale întocmite tot de Prefectura județului Tecuci în 1942¹⁸, din cei peste 100 de capi de familie, refugiați din Transilvania de Nord, numai un număr de 12 se stabiliseră în orașul Tecuci. Dintre aceștia, șapte erau bărbați și cinci femei, cu

vârste cuprinse între 26 și 53 ani; la rubrica „Ocupații sau profesii” patru erau înregistrați ca funcționari, doi ca învățători, una ca profesoară, unul ca muncitor, unul ca om de serviciu, unul ca gardian public și două ca fiind casnice. Localitățile din care s-au refugiat erau următoarele: Miercurea-Ciuc – 2, Sighetu Marmăției – 2, Tg. Mureș – 2, comuna Poiana Sărată, județul Trei Scaune – 2, Oradea – 1, Dej – 1, comuna Seini, județul Satu Mare – 1 și comuna Deda, județul Mureș – 1¹⁹.

Celelalte familii de refugiați erau astfel stabilite în 12 din comunele județului Tecuci: 21 la Ivești, 13 la Galbeni, 10 la Nărtești, 8 la Mândrești, 7 la Movileni, 5 la Gohor, 4 la Furceni, 3 la Ungureni, câte 2 la Glăvănești și Corbasca și câte una la Homocea și Buciumeni²⁰.

Un interes deosebit îl prezintă cele 96 de declarații – din care unele au atașate și fotografii – date de refugiați din județul Tecuci în vara anului 1942²¹.

În aceste declarații, pe lângă datele de stare civilă și materială, profesie, familie, există și trei rubrici referitoare la motivul părăsirii locului de origine și suferințele îndurate de populația românească din Transilvania de Nord, sub ocupația hortistă.

Dacă la motive, mulți refugiați menționează fie faptul că erau concentrați în armata română, fie că angajați ai statului, iar la evenimentele la care au fost martori oculari unii – în special cei care s-au refugiat în primele zile după 30 august 1940 – declară că

nu au văzut și auzit nimic – alții dau informații de-a dreptul cutremurătoare asupra atrocităților la care au fost martori.

Astfel, refugiatul Purdea (Polgar) Petru, a trecut noua frontieră în România la data de 10 noiembrie 1940. Născut în anul 1882 în comuna Cozmiciul de Jos, județul Sălaj, era, la data completării declarației, om în vârstă de 60 de ani. De profesie picher de drumuri, lăsase în comuna natală o avere compusă din 5 ha. teren arabil și o casă cu dependințe și tot mobilierul; se stabilise în comuna Homocea unde, la 10 iunie 1942, își dă declarația. La motivul părăsirii locului de origine scrie: „Nu am putut suporta actele de teroare săvârșite de unguri”. La rubricile despre suferințele populației românești consemnează: „Am văzut cum românii au fost loviți și au fost crunt bătuti. Am văzut în comuna Ip cadavre de români ce au fost împușcați de unguri, iar în comuna Cosmiciul de Sus cum au fost executați prin împușcare trei români, iar patru prin bătăi și loviri grave”²².

În concluzie, documentele aflate în fonduri arhivistice ale unor instituții administrative din județele Covurlui și Tecuci din perioada anilor 1940-1944, deși vădit incomplete (spre exemplu, nu s-au păstrat fișele Comisariatului General al Refugiaților din Nordul Transilvaniei și declarațiile acestora din județul Covurlui) permit o reconstituire, chiar dacă parțială, a existenței și vieții lor în condițiile strămutării de pe meleagurile natale în cele două județe din sud-estul României.

Alexandru DUȚĂ

Note – Notes

1. Direcția Județeană Galați a Arhivelor Naționale (în continuare D.J.A.N. Galați), fond *Prefectura județului Covurlui*, dosar 39/1940, f. 41-42, 46-47, 50-53.
2. D.J.A.N. Galați, fond *Primăria orașului Galați*, dosar 64/1940, f. 47.
3. *Idem*, dosar 62/1941, f. 8-9 și 75/1941, f. 6.
4. *Idem*, dosar 139/1941, f. 87.
5. D.J.A.N. Galați, fond *Primăria orașului Galați*, dosar 139/1941, f. 173.
6. *Ibidem*, f. 185.
7. D.J.A.N. Galați, fond *Prefectura județului Covurlui*, dosar 27 bis/1942, f. 18.
8. *Ibidem*, f. 19.
9. *Ibidem*, f. 141.
10. *Ibidem*, f. 29-30.
11. *Idem*, dosar 114/1943, f. 1-11.
12. *Idem*, dosar 154/1941-1944, f. 7.
13. *Idem*, dosar 180/1944, f. 4-5.
14. *Ibidem*.
15. D.J.A.N. Galați, fond *Prefectura județului Tecuci*, dosar 113/1942, f. 1-33.
16. *Idem*, dosarele 116/1942, f. 1-59 și 117/1942, f. 1-43.
17. *Idem*, dosar 116/1942, f. 20.
18. *Idem*, dosar 114/1942, f. 1-13.
19. *Ibidem*, f. 1.
20. *Ibidem*, f. 2-13.
21. *Idem*, dosar 115/1942, f. 1-99.
22. *Ibidem*, f. 82.